

Lausunto

12.05.2022

Asia: VN/3215/2021

Väliraportti: Vapaa!-Fri! -hanke vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi ikääntyvässä yhteiskunnassa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto Vapaaehtoistoiminnan aseman edistäminen ikääntyvässä yhteiskunnassa: Vapaa!-Fri! – hankkeen väliraportista

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö (SPEK) kiittää mahdollisuudesta päästä lausumaan oikeusministeriön väliraportin sisällöstä vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi ikääntyvässä yhteiskunnassa.

SPEK esittää kunnioittavasti lisäpohdintaa neljässä pääkohdassa: vapaaehtoistoiminnan organisoinnin ja vapaaehtoistointaan osallistuvien henkilöiden tuen varmistaminen, vapaaehtoistointa ja turvallisuus sekä vapaaehtoistoiminnan mahdollistaminen yhdenvertaisena kaikille henkilöryhmille. Lisäksi lausunnon lopussa on muutamia muita huomioita raportista.

Vapaaehtoistoiminnan organisoinnin tuki

Vapaaehtoistoiminnan organisoinnille on olemassa selkeä tarve, mutta organisointi on haastavaa. Vapaaehtoistoiminnan kenttä on laaja ja jokainen järjestö on omannäköisensä. Samoin toimijoiden joukko on laaja: tulevien hyvinvointialueiden ja kuntien tuella tapahtuva, viranomaisyhteistyössä tehtävä vapaaehtoistointa, kolmannen sektorin omaehtoinen toiminta sekä neljännen sektorin spontaanit vapaaehtoiset (pop up -vapaaehtoisuus). Lisäksi haasteina ovat mahdollinen toimijoiden osaamisen niukkuus sekä palkkatoiminnan ja vapaaehtoistoiminnan rajanvedon haasteet, jotka koskettavat myös pelastusalan vapaaehtoisia.

Raportissa esitetty toimintaryhmälaki voi olla osalle toimijoita tervetullut, joskin kolmatta sektoria koskeva lainsäädäntö on jo olemassa. Mahdollisen uuden lainsäädännön laatimisessa, samoin kuin toimijoihin kohdistuvien yhteiskuntavastuiden tai muiden vaatimusten mahdollisessa keventämisessä on varmistettava, ettei vapaaehtoistoiminnalla korvata viranomaistehtäviä eikä hyvinvointialueiden eikä kuntien lakisääteisiä tehtäviä. Lisäksi on varmistettava, ettei kevennetyillä malleilla luoda tilaa rikollisuudelle tai harmaalle taloudelle.

Vapaaehtoistoiminnan tuessa ongelmana on yhteisen etujärjestön puuttuminen. Tällä hetkellä maassamme on toki eri kokoisia toimialakohtaisia etujärjestöjä ja verkostoja, kuten esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan järjestöjen SOSTE, sen alainen ikääntyneitä edustavien järjestöjen VAHVA-verkosto tai esimerkiksi Vapaaehtoinen pelastuspalvelu Vapepa.

Keskenään samankaltaiset järjestöt voivat valmistella asioita yhdessä ja hyödyntää järjestöjen samankaltaisuuden tuomia synergiaetuja. Toisaalta on todettu, että perinteisestä sektorikohtaisuudesta on hyödyllistä siirtyä sektorien väliseen, hallinnonalan rajat ylittävään ilmiölähteiseen yhteistyöhön ja ongelmanratkaisuun (vertaa Lepistö & Heliskoski 2019).

Jotta laaja-alaisen edunvalvonnan ongelma voitaisiin poistaa, tulisi vapaaehtoistoiminnalle perustaa laaja-alainen etujärjestö, esimerkiksi yrittäjillä käytössä olevan mallin mukaisesti. Edunvalvontaorganisaatio keskittyisi kaikille yhteiseen hallinnolliseen tukeen, kun taas järjestöjen välisen sisällöllisen yhteistyön olisi hyvä sisältää sekä samankaltaisten järjestöjen keskinäistä valmistelua että sektorirajat ylittävää yhteistyötä.

Keskeistä on vapaaehtoistoimijoiden tukeminen rahoitushaussa ja raportoinnissa. Käytännössä tätä varten tulisi laati tukipaketti kolmannen ja neljännen sektorin toimijoille. Sisältönä tulisi olla vapaaehtoistoimintaa koskeva pelkistetty ja tiivis tietokokonaisuus, pakolliset toimenpiteet järjestötyöhön ja vapaaehtoistoimintaan sekä soveltuvien helppojen sovellutusten esittely niiden hyödyntämiseksi.

Tietopakettien käyttöä voidaan tehostaa järjestämällä vapaaehtoistoiminnan koordinaattorikoulutusta sekä tiedottamista. Tuessa ja koulutuksessa voidaan hyödyntää sekä yleisiä järjestöjen toiminnanohjauksen ja viranomaisvastuiden ohjeita ja tukea selkeästi, hyvin tarkasti priorisoiden ja tiivistäen.

Raportissa mainitut (s. 35) rahoitushaun ja raportoinnin raskaus on vapaaehtoistoiminnassa tosiasia. Se vie aikaa ja voimavaroja varsinaiselta vapaaehtoistoiminnan organisoinnilta ja vapaaehtoistoiminnalta. Esitetty ajatus rahoitushaun ja raportoinnin opastamisesta tai tukemisesta on kannatettava, samoin kuin kevennety toimintamalli. Väärinkäytösten välttämiseksi kunnolliset

toiminta- tai hankesuunnitelmat, raportointi ja toiminnan läpinäkyvyys, ovat kuitenkin välttämättömiä. Näitä voitaisiin kuitenkin keventää vaihtoehtoisilla raportointimahdollisuuksilla, kuten kuvan, äänen ja videoiden käytöllä perinteisen kirjoitetun raportin osana tai sijasta.

Vapaaehtoistoiminnan, kolmannen ja neljännen sektorin rahoitus tulisi varmistaa sekä toiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi että toiminnoissa kehitettyjen hyvien käytäntöjen jalkauttamiseksi (implementoimiseksi). Nyt huomiota on herättänyt hanketyöskentelyn tuotosten jalkauttamisen niukkuus. Jalkauttamisen ongelmat ovat seurausta perinteisen hankerahoituksen linjauksista (5.3.1.2.) ja tilanne kaipaa korjaavia toimenpiteitä. Toisaalta vapaaehtoistoiminnan rahoitus on kriisissä: Ohjattua vapaaehtoistoimintaa on rahoitettu yhtäältä STEA-rahoituksella, jota on leikattu ja ollaan edelleen leikkaamassa. Toisaalta toimintaa on tuettu kuntien rahoituksella, joka jää epävarmaksi hyvinvointialueiden käynnistyessä. Tämän vuoksi vapaaehtoistoiminta kaipaa uusia rahoitusmalleja.

Vapaaehtoisten ja viranomaisten välistä yhteistyötä tulisi edelleen kehittää yhteiskunnan pitkän aikavälin muutosten, kuten väestön ikääntymisen varalle, mutta myös kriisitilanteiden ja poikkeusolojen varalle. Eri sektoreiden yhteistyössä tulee määrätietoisesti ylläpitää ja kehittää vuoden 2015 turvapaikanhakijoiden laajamittaisen maahantulon aikana kehitettyjä hallinnonalan rajat ylittäviä yhteistyön toimintamalleja vastaavien tilanteiden varalle. Toiminnassa oli ja tulee olla mukana paitsi eri viranomaistahot, myös erittäin vahvasti kolmannen ja neljännen sektorin toimijoita. Kaikki tuon aikainen tieto ja yhteistyö tulisi hyödyntää myös nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa.

Muutama esimerkki koordinoinnista: Isoissa kunnissa kunnat ottaneet vetovastuuta varautumisen foorumista siten, että kunta kutsuu kaikki olennaiset toimijat mukaan varautumisen yhteistyöhön, jolloin saadaan valmiiksi arvioitua esimerkiksi eri toimijoiden roolit häiriötilanteissa. Haasteena on sen sijaan pienten kuntien vastaavat foorumit sekä järjestöjen systemaattinen osallisuus. Esimerkiksi AVlen valmiusfoorumeissa on edustettuna muun muassa SPR:n kautta Vapepa-verkoston järjestöt, SPEK ja MPK, mutta järjestöjen osallisuus voisi olla laaja-alaisempaa.

Julkaisun lopussa on mainittu, että julkisen hallinnon roolin tulee rajoittua vapaaehtoistoiminnan toimintaedellytysten turvaamiseen, ei sen tarkempien sisältöjen sanelemiseen tai ihmisten ohjaamiseen tietynlaiseen toimintaan. Toisaalta on varottava, ettei vapaaehtoistoiminnalla korvata viranomaistyötä eikä kuntien tai hyvinvointialueiden velvollisuuksia.

Vapaaehtoistoimintaan osallistuvien henkilöiden tuen varmistaminen

Vapaaehtoistoiminnan arvioidaan tuottavan hyvinvointia myös sen tekijöille, ei vain toiminnan kohteille. Hyvinvointi toteutuu, jos vapaaehtoistointaan osallistuvat eivät ylikuormitu. Sen vuoksi vapaaehtoistointaa koordinoivien ja tekevien henkilöiden tuki tulee varmistaa. Varmistamisessa tulee ottaa huomioon byrokratian edellyttämien toimenpiteiden aiheuttama kuormitus, toiminnan aiheuttama fyysinen kuormitus, mutta myös psykososiaalinen kuormitus. Etenkin vaativan vapaaehtoistoiminnan tuki tulee järjestää, jotta vapaaehtoistoiminnan tekijän hyvinvointi varmistetaan. Esimerkkinä psykososiaalisen tuen vapaaehtoisten tuki.

Vapaaehtoistoiminnan kuormitusta voidaan vähentää myös koulutuksella ja opastuksella. Lisäksi tulee ottaa huomioon myös henkilön digitaaliset valmiudet ja niiden niukkuuden tai puuttumisen aiheuttama mahdollinen kuormittuminen. Digitaitojen kehittämisen ohella on hyväksyttävä vapaaehtoisten oikeus olla ilman digitaitoja. Kun osa kohderyhmistä - ja ikääntymisen myötä mahdollisesti kasvava osa - pystyy hyödyntämään ainoastaan kasvokkain tai puhelimitse annettua tai paperilla olevaa informaatiota, on ylläpidettävä myös perinteistä tiedonvälitystä. Perinteisempi tiedonvälitys tukee ei-digitaatiivien osallisuutta vapaaehtoistoiminnassa, mutta se voi nousta myös merkittävään rooliin esimerkiksi sähköiseen mediaan kohdistuvien tahallisten tai tahattomien häiriöiden aiheuttamassa tiedonvälityksen ongelmatilanteissa.

Vapaaehtoistoiminnassa osaamisen on merkittävä haaste. Olipa osaaminen hankittu formaalissa, informaalissa tai nonformaalissa ympäristössä, se tulisi tunnistaa ja tunnustaa. Vapaaehtoistoiminnassa koulutusta ja osaamisen tukea voidaan kehittää esimerkiksi yhteistyössä järjestöjen ja Opintokeskus Siviksen kanssa.

Vapaaehtoistoiminnassa toimijoiden yhtenä keskeisenä ja ajankohtaisena haasteena on hybridivaikuttamisen uhka. Hybridivaikuttaminen on otettava huomioon vapaaehtoistoimijoiden kuormittumisessa ja tuessa. Järjestöjen, koko kolmannen, mutta myös neljännen sektorin toimijoita tulee opastaa tunnistamaan ja kohtaamaan hybridivaikuttamisyrietykset.

Vapaaehtoistointa ja turvallisuus

Raportissa on mainittu (s. 16), että järjestöjen tulee pitää huolta siitä, että vapaaehtoistointa ei sekoitu ammattimaiseen toimintaan, jossa on huomioitava muun muassa erilaisia turvallisuusnäkökulmia. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö muistuttaa, että turvallisuus tulee ottaa huomioon kaikessa toiminnassa, myös kolmannen ja neljännen sektorin toiminnassa ja vapaaehtoistoiminnassa. Myös pop up -toiminta voi vaarantaa vapaaehtoistointaan osallistuvien, mutta myös toiminnan kohteena olevien henkilöiden turvallisuuden. Kaikessa vapaaehtoistoiminnassa tulee sen vuoksi ottaa huomioon sekä vastuukysymykset että turvallisuus (katso esimerkiksi Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö 2020; Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö ja Eläkeliitto 2020). Turvallisuus on otettava huomioon myös mahdollisessa uudessa vapaaehtoistointaa ohjaavassa lainsäädännössä. Iäkkäiden tai muiden erityistä tukea tarvitsevien

henkilöiden kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai vapaaehtoistoimintaan osallistuvilta tulisi myös edellyttää samanlaista rekisteritietojen tarkistamista kuin lasten kanssa työskenteleviltä.

Kolmas sektori ja vapaaehtoiset voivat toimia turvallisuuden ja turvallisuusviestinnän edistäjiä (katso STM 2022). Esimerkkinä tästä on järjestöjen ja vapaaehtoisten iäkkäille ja erityisryhmille kohdistamat turvallisuushankkeet ja -koulutukset, kuten Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön Osallistava Turvallisuus Erityisryhmille (OTE)- hankkeessa kehittämä toimintamalli iäkkäiden ja erityisryhmien turvallisuusosaamisen edistämiseksi. Toimintatapoja kehitettiin edelleen Osallistava turvallisuus maahanmuuttajille -hankkeessa. Toiminta on tyypillistä vapaaehtoistoiminnassa edistettävää turvallisuusosaamisen lisäämistä. OTE-toimintamallit kehitettiin STEAn hankerahoituksella ja toiminnan jatkamiselle ja jalkauttamiselle koko maahan ei ole muita esteitä kuin rahoituksen puuttuminen. Sama este koskee sekä iäkkäiden henkilöiden, erityisryhmien että maahanmuuttajataustaisten henkilöiden turvallisuusosaamisen ja turvallisuuskulttuurin edistämistä.

Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen yhtenä esteenä haja-asutusalueilla nähdään kuljetusten ongelmat. Kuljetuksissa on kyse paitsi osallistumisen esteestä, myös turvallisuudesta. Samoin kuljetusten ohella tulisi ottaa huomioon omaishoitajuuteen liittyvä omaishoidettavan tuen tarve ja turvallisuus hoitajan vapaaehtoistoimintaan osallistumisen ajalta. Omaishoidettavien tuki voisi lisätä omaishoitajien aktiivisuutta, mutta myös heidän kokemaansa hyvinvointia, koska ulkoiset kontaktit voivat olla muutoin niukkoja, mutta olisivat voimaannuttavia.

Pandemian aikana osallistumisia on korvattu digitaalisella yhteydenpidolla. Muutoksen ehdottomana etuna on ollut terveysturvallisuuden varmistaminen, mutta myös kulkemisen esteiden poistuminen, ajankäytön edut sekä säästö matkakustannuksissa, eli taloudellisen turvallisuuden parantuminen. Digiosallisuus ja digivapaaehtoistoiminta ovat siten myös tärkeitä toiminnan ja turvallisuuden edistämisen muotoja.

Lisäksi turvallisuus tulee esiin varautumisessa. Kuten julkaisussa todetaan, viranomaisten, kolmannen ja neljännen sektorin vapaaehtoisten valmiit verkostot ovat todella tärkeää varautumista erilaisia kriisitilanteita ja mahdollisia poikkeusoloja ajatellen.

Vapaaehtoistoiminnan mahdollistaminen yhdenvertaisena kaikille henkilöryhmille

Julkinen hallinto tunnistaa ja tunnustaa vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallisen merkityksen ja vapaaehtoistoiminta pitää mahdollistaa kaikilla ihmisillä. Toisaalta vapaaehtoistoiminnasta ei saa muodostua maksutonta työtä eikä poisjääntiä saa sanktioida. Vapaaehtoistoiminta tulee mahdollistaa kaikissa elämäntilanteissa ja minimoida mahdolliset työn, sosiaaliturvan ja vapaaehtoistoiminnan yhdistämisen ongelmat.

Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen ongelmana tai jopa esteenä raportissa on mainittu työttömyysturvaan liittyvät tekijät. Raportissa todetaan, että jokaisella on mahdollisuus tarkistuttaa TE-toimistosta vapaaehtoistoiminnan vaikutus työttömyysturvaansa. Esitys on yksilön näkökulmasta kestävä. Työttömän työnhakijan näkökulmasta tiedon kysyminen voi johtaa työttömyysturvan katkaisuun, työnhakijalle tehtävän kyselyn, vastineen, asian käsittelyn ja työmarkkinapoliittisen lausunnon tiedoksi saannin ajaksi. Kyselyt voivat johtaa myös erilaisiin yksilö-, alue- tai tapauskohtaisiin tulkintoihin ja vapaaehtoisten eriarvoiseen kohteluun ja työttömyysturvan maksatuksen viiveisiin ja taloudellisiin ongelmiin. Ongelmaa tulisi vähentää yleisillä, avoimesti saatavissa olevilla listauksilla työttömyyden ohella hyväksyttävästä vapaaehtoistoiminnasta ja sen määrästä.

Vastaavasti tulisi poistaa myös muut sosiaaliturvan ja vapaaehtoistoiminnan yhteensovittamisen ongelmat. Näitä ovat esimerkiksi perhevapaalla olevien henkilöiden sosiaaliturvan yhteensovittaminen esimerkiksi vapaaehtoistoiminnasta tai siihen liittyvästä koulutuksesta saataviin korvauksiin. Asia on korostunut esimerkiksi pienten lasten vanhempien osallistuessa perhevapaan aikana palokuntatoimintaan ja sen edellyttämään koulutukseen. Tilanne on ongelmallinen, koska vapaaehtoistoimintaan osallistuminen edellyttää koulutusta ja koulutukseen tai harjoitukseen osallistuminen voi aiheuttaa tapaturmariskejä, jonka vuoksi osallistujien vakuuttaminen on välttämätöntä. Vakuuttaminen voi puolestaan edellyttää koulutuksen järjestämistä palkallisena.

Vapaaehtoistoiminnan ja palkkatyön välinen rajanveto on tällä hetkellä erityisen ongelmallinen palokuntapuolella, jossa aiemmin vapaaehtoistyöksi arvioitu varallaolo on EU:n työaikadirektiivin perusteella katsottu työksi. Sinällään on hyvä, että vapaaehtoista suojellaan, mutta rajanveto tulisi tehdä etukäteen, ei jälkikäteen.

Yhtenä ongelmanratkaisuna vapaaehtoistoiminnan ja työttömyyden yhteensovittamiseen on esitetty työttömyysturvan nykyisen 300 euron vapaan tulonosan korottamista 500 euroon kuten korona-ajan alkupuolella oli. Esitetty korotus olisi suositeltava. Tämän ohella tulee kuitenkin arvioida, miten vastaavasti ratkaistaan toimeentulotuessa käytössä oleva 150 euron suojaosuus - tai miten vapaaehtoistoiminnasta tai siihen liittyvästä koulutuksesta saatava mahdollinen korvaus sovitetaan vanhempainrahaan. Vastaavasti vapaaehtoistoimintaan liittyvien mahdollisten korvausten suojaosuuksista tulisi säätää paitsi toimeentulotuen saajien, myös perintätoimien tai velkasaneerauksen kohteena olevien henkilöiden vapaaehtoistoiminnan mahdollistamiseksi ja siihen kannustamiseksi.

Välitön työttömyysturvan tai muun sosiaaliturvan menettämisen riski tulee poistaa. Yhtenäinen käytäntö työttömyysturvan ja vapaaehtoistoiminnan yhteensovittamisen arvioinnissa on perusteltua ihmisten yhdenvertaisuuden varmistamiseksi sekä vapaaehtoistoiminnasta syntyvän hyödyn, hyvinvoinnin ja ilon varmistamiseksi. Työttömyysturvan saantia koskevan epävarmuuden tuoma psyykinen kuormittuminen tulee ottaa vakavasti ja sitä tulee ennaltaehkäistä. Ohjauksessa tulisi ottaa huomioon vapaaehtoistoiminnan toimintakykyä ja työelämätaitoja ylläpitävä vaikutus.

Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden vapaaehtoistoimintaan osallistumisen ongelmaa voidaan lieventää painottamalla vapaaehtoistoimintaa kielen oppimisen yhtenä tärkeänä ja maksuttomana oppimisympäristönä. Kehittyvän kielitaidon ohella vapaaehtoistoiminnassa luodut kontaktit voivat helpottaa merkittävästi työllistymistä. Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden mukaan ottamiseksi on jo valmiita toimintamalleja ja aineistoja, kuten edellä mainittu Osallistava turvallisuus maahanmuuttajille -hankkeessa luodut toimintamallit. Hankkeen yhteydessä palokuntapuolella vapaaehtoistoimintaa tarjottiin ja jatkossakin tarjotaan maahanmuuttajille ja maahanmuuttajia on jo merkittävä joukko toiminnassa mukana. Oikeusministeriön koordinoima vapaaehtoistoiminnan tuki voisi sisältää myös tiedottamista tämän tyyppisistä valmiista toimintamalleista.

Muita huomioita raportista

Lausunnon kohteena oleva julkaisu on perusteellisesti laadittu ja myös lähdeviitteiltään tärkeä pohja vapaaehtoistoiminnan koordinoimisen kehittämiseksi. Raportissa esitettyjen vapaaehtoistoiminnan tuen toimenpiteiden sisältöä voi olla eri toimijoiden vaikea hahmottaa, jonka vuoksi jatkotyöskentelyssä tuotettavaan aineistoon toivotaan tapausesimerkkejä.

Julkaisussa on osa käsitteistä vielä määrittelemättä (esimerkiksi johtaminen, koordinaatio). On ilmeistä, että käsitteiden määrittely tulee koordinaation kehittymisen myötä tarkentumaan ja täydentymään. Sivulla 16 oleva kolmannen ja neljännen sektorin erojen määritelmää, mutta myös kolmannen ja neljännen sektorin suhdetta tulisi pohtia uudelleen. Sosiaalisen median käyttö ei ehkä ole kolmatta ja neljättä sektoria selkeästi erottava tekijä. Myös perinteinen kolmas sektori käyttää kasvavassa määrin sosiaalista mediaa viestinnässä. Lisäksi neljäs sektori voi rekisteröimättömänäkin tuottaa kertaluonteisten toimintojen ohella myös toistuvaa toimintaa. Samoin pohdittavaksi jää määritelmä, jonka mukaan neljännellä sektorilla tarkoitetaan verkostomaisesti itseorganisoituvia yhteisöjä, jotka syntyvät ja toimivat yhdistysten ja järjestöjen ulkopuolella. Määritelmä jättää huomiotta itsenäisesti ja omaehtoisesti vapaaehtoistoimintaan osallistuvat.

Vapaaehtoistoiminnan kehittämisen taustalla on ikääntyvän yhteiskunnan ilmiö, mutta sen ohelle tulisi ottaa vaihtoehtoiset skenaariot. Iäkkäiden suhteellinen osuus tulee vähenemään maahanmuuton seurauksena. Maahanmuuttajia on tällä hetkellä yli 440 000 henkilöä, mutta kokemus on osoittanut, että määrä voi kasvaa sykäyksittäin hyvinkin nopeasti ja merkittävästi. Maahanmuuttoon varautumisessa on käytetty myös sadan tuhannen ja useiden satojen tuhansien maahantulijoiden skenaarioita. Maahanmuuttajat, esimerkiksi Ukrainasta Suomeen tulevat ja tänne asettuvat ovat pääosin lisääntymisikäisiä henkilöitä sekä lapsia ja nuoria. Samaan aikaan koronapandemian seurauksena iäkkäiden henkilöiden kuolleisuus on kasvanut ja tulee todennäköisesti pysymään aiempaa korkeammalla tasolla. Rinnakkaisten kehitysten yhteisvaikutuksena väestörakenne voi muuttua merkittävästi. Varautuminen ikääntyvän

yhteiskunnan ja ikääntyvien ihmisten tarpeisiin on tärkeää, mutta samalla tulee varautua myös mahdolliseen muutokseen, joka haastaa vapaaehtoistoiminnan.

Julkaisussa esitetään huoli julkisen talouden velkaantumisesta. Ongelmanratkaisuna nähdään yhtäältä vapaaehtoistoiminta, toisaalta esimerkiksi ikääntyneiden henkilöiden työllisyys aiempaa pidempään. Linjauksessa tulee varoa, ettei vapaaehtoistyö korvaa palkkatyötä. Lisäksi ikääntyvien työllistymisen ongelmiin tulisi puuttua. Asiaan on havahduttu myös Kansanterveyden neuvottelukunnan rakenteet ja menetelmät -jaoksessa ja muun muassa vanhustyön VAHVA-verkostossa. Näissä ongelman ratkaisuna nähdään ikääntyvien henkilöiden työnvälityspalvelut. Esimerkiksi hoivatyössä iäkkäiden, alimman eläkeikärajaa ylittäneiden henkilöiden työskentely on jo nyt merkittävä työvoiman lisä.

Vapaaehtoistoimintaa koskeva suomi.fi-alasivusto ei ole järjestöissä tunnettu, eikä se nykyisellään täytä niitä odotuksia, joita sille on asetettu. Vapaaehtoistoiminnan tueksi tarvitaan järjestelmällistä tiedottamista sivuston, samoin kuin oikeusministeriön koordinoitavaksi tekemiseen. On erittäin tervetullutta, että vapaaehtoistoiminnan koordinaatiovastuu on keskitetty oikeusministeriön alaisuuteen. Toisaalta vapaaehtoistoiminnan ja viranomaisten yhteistyö voi edellyttää sopimuksellisuutta ja tilanteen mukaan myös muita vastuuministeriöitä.

Vapaaehtoisten rekrytoinnissa ja koordinoinnissa tulee muistaa myös se, että jokainen vapaaehtoinen tuo vapaaehtoistoimintaan oman osaamisensa, joka voi merkittävästi myös tukea vapaaehtoistoiminnan organisointia. Lisäksi jokainen yhdistys ja toimija on omannäköisensä. Vapaaehtoisjärjestö on vapaaehtoisjärjestö, mutta vapaaehtoistoiminta yhteistyössä viranomaisten kanssa on kansalaisten hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta edistävää toimintaa, jossa yhteistyö on tärkeää.

Lähteet:

Lepistö Jari & Heliskoski Jonna (2019). Turvallinen ja onnettomuuksista vapaa-arki: Pelastustoimen toimintaohjelma onnettomuuksien ehkäisemiseksi. Sisäministeriö.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161956>

STM (2022). Turvallisesti kaiken ikää -ohjelman toimeenpanosuunnitelma vuosille 2021–2025. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164047>

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö (2020). Uudet ohjeet turvallisemmasta naapuriavusta on julkaistu. <https://www.spek.fi/uudet-ohjeet-turvallisemmasta-naapuriavusta-on-julkaistu/>

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö ja Eläkeliitto (2020). Näin annat naapuriapua turvallisemmin.
https://issuu.com/spek_ry/docs/n_in_annot_naapuriapua_turvallisemmin?fr=sODJkMTEsNjU1NTk

Ojala Tarja
Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK - Asiantuntija ja
kehittämispalvelut